

Studia Bezpieczeństwa Narodowego
Zeszyt 19 (2021)
ISSN 1508-5430, s. 91-112
DOI: 10.37055/sbn/146051

Instytut Bezpieczeństwa i Obronności
Wydział Bezpieczeństwa, Logistyki i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
w Warszawie

National Security Studies
Volume 19 (2021)
ISSN 1508-5430, pp. 91-112
DOI: 10.37055/sbn/146051

Institute of Security and Defense
Faculty of Security, Logistics and Management
Military University of Technology
in Warsaw

POTENCJAŁ REAGOWANIA NA SYTUACJE KRYZYSOWE

THE POTENTIAL TO RESPOND TO CRISIS SITUATIONS

Natalia Moch

ORCID: 0000-0003-2177-0883

Abstrakt. Jednym z podstawowych zadań państwa jest ochrona ludności przed skutkami sytuacji kryzysowych o różnorodnym podłożu i skutkach. Chcąc sprostać temu zadaniu, powoływane są wyspecjalizowane służby, inspekcje i straże, których funkcje skupiają się na zapewnieniu bezpieczeństwa obywatelom, zarówno na co dzień, jak również w sytuacjach zagrożeń. Celem niniejszego artykułu jest ukazanie roli wybranych wyspecjalizowanych systemów ratowniczych oraz służb, a także organizacji pozarządowych w zakresie reagowania na pojawiające się sytuacje kryzysowe.

Słowa kluczowe: reagowanie kryzysowe, grupy dyspozycyjne, sytuacja kryzysowa

Abstract. One of the primary tasks of the state is to protect the population against the effects of crisis situations of various causes and consequences. In order to meet this task, specialized services, inspections and guards are established, whose functions focus on ensuring the safety of citizens, both daily and in emergencies. This article aims to present the role of selected specialized rescue systems and services and non-governmental organizations in responding to emerging crisis situations.

Keywords: crisis response, disposition groups, crisis situation

Wstęp

System Bezpieczeństwa Narodowego RP powinien być zdolny do szybkiego, kompleksowego i sprawnego reagowania na pojawiające się zagrożenia. Do jego zadań powinno więc należeć permanentne czuwanie oraz doraźnie działanie (reagowanie), czyli zapobieganie i przeciwdziałanie powstawaniu okoliczności, sytuacji i stanów rzeczy, które sprzyjają (także potencjalnie) powstawaniu niebezpieczeństw.

Szczególną kategorię zagrożeń stanowią takie zdarzenia, które mogą przerodzić się w sytuację kryzysową, wpływającą negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków (ustawa *o zarządzaniu kryzysowym*, art. 3 pkt 1).

Jednym z zadań Systemu Bezpieczeństwa Narodowego RP, zwłaszcza w zakresie zapewnienia pomocy społeczeństwu, jest reagowania na pojawiające się zagrożenia, będące przyczyną sytuacji kryzysowych różnego rodzaju, jak również likwidacja ich skutków. Do głównych celów systemu należy więc m.in. ochrona ludności przed skutkami działania sił natury oraz człowieka, jak również ochrona środowiska w zakresie umożliwiającym warunki przetrwania ludności. W związku z powyższym konieczne jest więc utrzymywanie ochrony przed pojawiającymi się i potencjalnymi zagrożeniami i ich skutkami. W tym zakresie System Bezpieczeństwa Narodowego dysponuje szerokim instrumentarium, na które składają się służby, inspekcje i straże, które ustawodawca wyposażył w niezbędne uprawnienia umożliwiające reagowania na zagrożenia. Na potencjał reagowania w sytuacjach kryzysowych składają się więc wyspecjalizowane systemy ratownicze, jak krajowy system ratowniczo-gaśniczy, Państwowe Ratownictwo Medyczne, krajowy system wykrywania skażeń i alarmowania czy obrona cywilna. Szczególną rolę, zapewniając wsparcie w zakresie rozpoznawania zagrożeń, przygotowania i prowadzenia działań ratowniczych, odgrywają także wyspecjalizowane służby, jak Policja czy Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Istotne miejsce w zakresie zapewniania wsparcia władzom cywilnym i społeczeństwu, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, gdy zasoby „cywilne” okazują się niewystarczające lub nieadekwatne, zajmują Siły Zbrojne RP. Ważne wsparcie w zakresie reagowania na zagrożenia zapewniają podmioty, które nie są zaliczane do sektora finansów publicznych, jak ochotnicze straże pożarne czy podmioty uprawnione do ratownictwa górskiego i wodnego, współdziałające z organami i służbami państwowymi.

Krajowy system ratowniczo-gaśniczy

Trzon reagowania w sytuacjach kryzysowych stanowi, działający od 1995 r., krajowy system ratowniczo-gaśniczy. Podstawowym założeniem leżącym u podstaw jego tworzenia było zbudowanie jednolitego i spójnego systemu, który skupiałby powiązane ze sobą różne podmioty ratownicze w ten sposób, aby możliwe było podejmowanie skutecznych działań ratowniczych w każdej sytuacji. Krajowy system ratowniczo-gaśniczy stanowi integralną część Systemu Bezpieczeństwa Narodowego, który obejmuje prognozowanie, rozpoznawanie i zwalczanie pożarów i innych klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń, ratownictwo chemiczne, techniczne, ekologiczne i medyczne – w celu ratowania życia, zdrowia, mienia oraz

środowiska (ustawa o ochronie przeciwpożarowej, art. 14; rozporządzenie w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego). System obejmuje:

- w zakresie walki z pożarami – planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych niezbędnych do ugaszenia pożaru, a także do zmniejszenia lub likwidacji zagrożenia pożarowego lub wybuchowego;
- w zakresie walki z innymi klęskami żywiołowymi – planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych niezbędnych do ratowania żywic, zdrowia, mienia lub środowiska;
- w zakresie ratownictwa technicznego – planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych niezbędnych do poszukiwania i dotarcia do zagrożonych lub uszkodzonych osób oraz zwierząt, a także zmniejszania lub likwidacji zagrożenia dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska;
- w zakresie ratownictwa chemicznego i ekologicznego – planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych niezbędnych do zmniejszenia lub likwidacji bezpośrednich zagrożeń stwarzanych przez substancje niebezpieczne dla ludzi, zwierząt, środowiska lub mienia;
- w zakresie ratownictwa medycznego – planowanie, organizowanie i realizację działań ratowniczych (w zakresie udzielania kwalifikowanej pierwszej pomocy).

Ponadto, krajowy system ratowniczo-gaśniczy, w ramach posiadanych sił i środków, bierze udział w likwidacji zagrożenia, w tym w działaniach ratowniczych, w przypadku wystąpienia zdarzenia radiacyjnego (ustawa o ochronie przeciwpożarowej, art. 14 ust. 1b).

Krajowy system ratowniczo-gaśniczy skupia jednostki ochrony przeciwpożarowej, inne służby, inspekcje, straże, instytucje oraz podmioty, które dobrowolnie w drodze umowy cywilnoprawnej zgodziły się współdziałać w akcjach ratowniczych (ustawa o ochronie przeciwpożarowej, art. 2 pkt 4). Głównym organizatorem systemu jest Państwowa Straż Pożarna, która jest zawodową, umundurowaną i wyposażoną w specjalistyczny sprzęt formacją, przeznaczoną do walki z pożarami, klęskami żywiołowymi oraz innymi miejscowymi zdarzeniami (ustawa o Państwowej Straży Pożarnej, art. 1). Do podstawowych jej zadań należy m.in. rozpoznawanie zagrożeń pożarowych i innych miejscowych zagrożeń, organizowanie i prowadzenie akcji ratowniczych, likwidacja zagrożeń, wykonywanie pomocniczych specjalistycznych czynności ratowniczych czy nadzór nad przestrzeganiem przepisów przeciwpożarowych.

Poza jednostkami organizacyjnymi Państwowej Straży Pożarnej, do systemu należą jednostki organizacyjne Wojskowej Ochrony Przeciwpożarowej (16 jednostek)¹, zakładowe straże pożarne (5 jednostek), Lotniskowa Służba Ratowniczo-

¹ Wojskowa Ochrona Przeciwpożarowa wykonuje zadania przewidziane dla Państwowej Straży Pożarnej w komórkach i jednostkach organizacyjnych podległych bądź nadzorowanych przez Ministra Obrony Narodowej. (ustawa o Państwowej Straży Pożarnej, art. 3; rozporządzenie w sprawie zasad i trybu wykonywania zadań przez Wojskową Ochronę Przeciwpożarową).

-Gaśnicza oraz jednostki ochotniczych straży pożarnych, które zostały włączone do systemu (4439 jednostek). W 2020 r. standard dobowej gotowości operacyjnej krajowy system ratowniczo-gaśniczy wynosił (<https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg>):

w jednostkach Państwowej Straży Pożarnej: minimum 5100 strażaków oraz ok. 5300 samochodów ratowniczo-gaśniczych i specjalnych w 503 Jednostkach Ratowniczo-Gaśniczych Komend Miejskich (Powiatowych) Państwowej Straży Pożarnej;

w jednostkach ochotniczych straży pożarnych włączonych do systemu: 11313 samochodów ratowniczo-gaśniczych i specjalnych.

Ponadto, w ramach systemu funkcjonują wysoce wyspecjalizowane, wydzielone grupy ratownicze, w tym (wg stanu na 2020 r.; <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg>): 47 grup wodno-nurkowych (SGRW-N), 32 grup wysokościowych (SGRW), 24 grupy techniczne (SGRT), 21 grup poszukiwawczo-ratowniczych (SGPR), 50 grup chemiczno-ekologicznych (SGRChem-Eko) – łącznie 174 grupy specjalistyczne.

Krajowy system ratowniczo-gaśniczy, na podstawie zawartych umów i porozumień, wspomagany jest przez służby, inspekcje i straże, w tym m.in.: Policję, Straż Graniczną, Państwową Inspekcję Ochrony Środowiska, Instytut Meteorologii i Gospodarki Wodnej, Państwową Agencję Atomistyki, Stacje Ratownictwa Górniczego, Morską Służbę Poszukiwania i Ratownictwa (SAR), Lotnicze Pogotowie Ratunkowe. Wsparcie dla systemu zapewniają także organizacje pozarządowe, jak: Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (GOPR), Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (TOPR), Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe (WOPR), Aeroklub Polski, Związek Harcerstwa Polskiego (ZHP), Polski Czerwony Krzyż (PCK), Polski Związek Alpinizmu, a w sytuacjach szczególnych, jak klęski żywiołowe, również jednostki ochotniczych straży pożarnych, które nie zostały włączone do systemu. Wsparcie eksperckie podczas akcji ratowniczych zapewnia natomiast grono eksperckie składające się ze specjalistów krajowych z różnych dziedzin ratownictwa.

W zakresie działań ratowniczych, krajowy system ratowniczo-gaśniczy współpracuje z jednostkami Państwowego Ratownictwa Medycznego oraz Systemem Powiadamiania Ratunkowego. Podczas zdarzeń nadzwyczajnych, wywołanych zagrożeniem czynnikiem biologicznym, w tym podczas zdarzeń o charakterze terrorystycznym, system, w ramach posiadanych sił i środków, współpracuje z właściwymi organami i podmiotami (ustawa o ochronie przeciwpożarowej, art. 14 ust. 1a; rozporządzenie w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, rozdział 6)².

² Współpraca ta polega na: 1) udzieleniu pomocy przez podmioty systemu w zakresie prowadzonych działań w celu zachowania ich ciągłości i skuteczności; 2) wymianie informacji z właściwymi organami i podmiotami o występujących zagrożeniach, wymaganych środkach ochrony osobistej oraz o sposobie zabezpieczeniu terenu działań.

Krajowy system ratowniczo-gaśniczy działa na trzech poziomach organizacyjnych, które odpowiadają strukturze podziału administracyjnego kraju (tabela 1). Nadzór nad systemem sprawuje minister właściwy ds. wewnętrznych.

Tabela 1. Poziomy organizacyjne krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego

Poziom	Zadania	Organ kierowania
Powiatowy	podstawowy poziom wykonawczy; wykonywanie podstawowych czynności ratowniczych oraz specjalistycznych czynności ratowniczych (w przypadku, gdy na terenie powiatu znajdują się siły i środki umożliwiające podjęcie tych czynności)	Komendant powiatowy (miejski) Państwowej Straży Pożarnej
Wojewódzki	koordynacja i wsparcie działań ratowniczych, kiedy siły powiatu są niewystarczające lub podmioty systemu na terenie powiatu nie posiadają sił i środków umożliwiających podjęcie specjalistycznych czynności ratowniczych	Komendant wojewódzki Państwowej Straży Pożarnej
Krajowy	koordynacja i wsparcie działań ratowniczych, kiedy siły województwa są niewystarczające	Komendant Główny Państwowej Straży Pożarnej

Źródło: opracowanie własne

W praktyce wyróżnić można trzy poziomy kierowania działaniem ratowniczym: interwencyjny, taktyczny i strategiczny (rozporządzenie *w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego*, §23). Poziom interwencyjny realizowany jest w strefie zagrożenia lub w strefie działań ratowniczych. Zasadniczym celem na tym poziomie jest realizowanie czynności ratowniczych lub zapewnienie bezpieczeństwa ratownikom. Kierowaniu interwencyjnemu podlegają siły nieprzekraczające wielkością jednej kompanii³. Do kierowania na poziomie interwencyjnym uprawnieni są strażacy Państwowej Straży Pożarnej posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowisk oficerskich związanych z kierowaniem działaniami ratowniczymi, strażacy Państwowej Straży Pożarnej posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowisk aspiranckich oraz strażacy jednostek ochrony przeciwpożarowej posiadający kwalifikacje zawodowe co najmniej technik pożarnictwa, strażacy Państwowej Straży Pożarnej posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowisk podoficerskich, strażacy jednostek ochrony przeciwpożarowej posiadający kwalifikacje do wykonywania zawodu strażak oraz członkowie ochotniczej straży pożarnej, którzy ukończyli szkolenie przygotowujące do dowodzenia lub posiadają kwalifikacje do wykonywania zawodu strażak.

Poziom taktyczny realizowany na granicy strefy zagrożenia lub poza nią. Jego celem jest wykonanie przyjętych taktyk lub określonej strategii oraz nadzoru nad kierowaniem interwencyjnym. Kierowaniu taktycznemu podlegają siły nieprzekraczające wielkością

³ Kompania to pododdział składający się z od ośmiu do szesnastu zastępów oraz dowódcy. Zastęp liczy od trzech do sześciu ratowników, w tym dowódcę.

jednego batalionu⁴ lub siły, w których składzie znajdują się specjalistyczne grupy ratownicze. Do kierowania na poziomie taktycznym uprawnieni są strażacy Państwowej Straży Pożarnej posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowisk oficerskich związanych z kierowaniem działaniami ratowniczymi, strażacy Państwowej Straży Pożarnej posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowisk aspiranckich oraz strażacy jednostek ochrony przeciwpożarowej posiadający kwalifikacje zawodowe co najmniej technik pożarnictwa.

Poziom strategiczny realizowany w celu określenia i przyjęcia niezbędnej strategii w likwidowaniu zagrożenia oraz nadzoru nad kierowaniem taktycznym. Kierowaniu strategicznemu podlegają siły odwodów operacyjnych na obszarze województwa, siły centralnego odwodu operacyjnego lub siły przekraczające wielkością jeden batalion. Do kierowania na poziomie strategicznym uprawnieni są strażacy Państwowej Straży Pożarnej posiadający kwalifikacje do zajmowania stanowisk oficerskich związanych z kierowaniem działaniami ratowniczymi.

Przekazywanie jednostkom ochrony przeciwpożarowej informacji o pożarach, klęskach żywiołowych i innych miejscowych zagrożeniach oraz koordynację i organizację prowadzenia działań ratowniczych zapewnia (rozporządzenie w sprawie szczegółowych zasad kierowania i współdziałania jednostek ochrony przeciwpożarowej biorących udział w działaniu ratowniczym, §1):

- Krajowe Centrum Koordynacji Ratownictwa i Ochrony Ludności – w Komendzie Głównej Państwowej Straży Pożarnej;
- wojewódzkie stanowisko koordynacji ratownictwa – w komendach wojewódzkich Państwowej Straży Pożarnej;
- powiatowe (miejskie) stanowisko kierowania – w powiatowych komendach Państwowej Straży Pożarnej;
- punkty alarmowania – w poszczególnych jednostkach ochrony przeciwpożarowej⁵.

Państwowe Ratownictwo Medyczne

Podstawowe znaczenie dla skutecznej ochrony ludności stanowi zdolność państwa do zapewnienia właściwej pomocy medycznej. Za realizację tejże funkcji odpowiada system Państwowe Ratownictwo Medyczne, który został powołany w 2006 r. w celu realizacji zadań państwa polegających na zapewnieniu pomocy każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego (ustawa

4 Batalion to oddział składający się z od trzech do pięciu kompanii oraz dowódcy i sztabu.

5 Punkty alarmowania zapewniają przekazywanie jednostkom informacji lub wspomagają proces decyzyjny kierującego działaniem ratowniczym w oparciu o zintegrowaną łączność z powiatowym (miejskim) stanowiskiem kierowania oraz prowadzą dokumentację operacyjną zawierającą przebieg i analizę działań ratowniczych.

o Państwowym Ratownictwie Medycznym, art. 1). Organami administracji rządowej właściwymi do w zakresie wykonywania zadań systemu są wojewoda oraz minister właściwy ds. zdrowia, który jednocześnie sprawuje nadzór nad systemem na terenie kraju. Jednostkami systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne są szpitalne oddziały ratunkowe (SOR) oraz zespoły ratownictwa medycznego, w tym lotnicze zespoły ratownictwa (HEMS – *Helicopter Emergency Medical Service*), wchodzące w skład podmiotu leczniczego będącego samodzielnym publicznym zakładem opieki zdrowotnej albo jednostką budżetową, albo spółką kapitałową, w której co najmniej 51% udziałów albo akcji należy do Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego – na których świadczenia zawarto umowy z Narodowym Funduszem Zdrowia o udzielanie świadczeń opieki zdrowotnej (ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym, art. 32). Z systemem współpracują centra urazowe oraz jednostki organizacyjne szpitali wyspecjalizowane w zakresie udzielania świadczeń zdrowotnych niezbędnych dla ratownictwa medycznego, które zostały ujęte w wojewódzkim planie działania systemu, sporządzanym przez właściwego wojewodę⁶.

Szpitalny oddział ratunkowy (SOR) jest komórką organizacyjną szpitala (w rozumieniu przepisów ustawy o działalności leczniczej), stanowiącą jednostkę systemu, udzielającą świadczeń opieki zdrowotnej osobom w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego⁷. Działania te polegają na wstępnej diagnostyce oraz podjęciu leczenia w zakresie niezbędnym dla stabilizacji funkcji życiowych osób, które znajdują się w tymże stanie (rozporządzenie w sprawie szpitalnego oddziału ratunkowego, §2). W szpitalnym oddziale ratunkowym przeprowadzana jest segregacja medyczna⁸, której celem jest przydzielenie osoby do jednej z pięciu kategorii zróżnicowanych pod względem pilności udzielania świadczeń zdrowotnych (*triage*):

- kolor czerwony – konieczność natychmiastowej konsultacji z lekarzem;
- kolor pomarańczowy – oczekiwanie na pierwszy kontakt z lekarzem do 10 minut;
- kolor żółty - oczekiwanie na pierwszy kontakt z lekarzem do 60 minut;

6 Do najważniejszych informacji zawartych w planie należą informacje o: możliwych (potencjalnych) zagrożeniach, liczbie i rozmieszczeniu zespołów ratownictwa medycznego, szpitali oraz dyspozytorni medycznych, sposobie współpracy z innymi województwami. Szczegółowy zakres przedmiotowy wojewódzkiego planu działania systemu określony został w art. 21 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym.

7 Przez stan nagłego zagrożenia zdrowotnego należy rozumieć stan polegający na nagłym lub przewidywanym w krótkim czasie pojawieniu się objawów pogarszania zdrowia, którego bezpośrednim następstwem może być poważne uszkodzenie funkcji organizmu lub uszkodzenie ciała lub utrata życia, wymagający podjęcia natychmiastowych medycznych czynności ratunkowych i leczenia (ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym, art. 3 pkt 8).

8 Do prowadzenia segregacji medycznej wykorzystuje się system zarządzający trybami obsługi pacjenta w szpitalnym oddziale ratunkowym, w którym są przetwarzane dane osobowe, w tym dane dotyczące zdrowia pacjenta oraz dane o liczbie osób i czasie oczekiwania na udzielenie świadczenia zdrowotnego w szpitalnym oddziale ratunkowym (TOPSOR).

- kolor zielony - oczekiwanie na pierwszy kontakt z lekarzem do 120 minut;
- kolor niebieski - oczekiwanie na pierwszy kontakt z lekarzem do 240 minut.

Wydzieloną funkcjonalnie część szpitala, w której działa szpitalny oddział ratunkowy, stanowią centra urazowe, w których specjalistyczne oddziały są powiązane ze sobą organizacyjnie oraz zakresem zadań, w sposób pozwalający na szybkie diagnozowanie i leczenie pacjenta urazowego. Szczególnym rodzajem centrum urazowego jest centrum urazowe dla dzieci, umożliwiające szybkie diagnozowanie i leczenie pacjenta dziecięcego. Centra urazowe zapewniają dostęp do sprzętu i aparatury medycznej, umożliwiających całodobowe i niezwłoczne wykonywanie badań diagnostycznych, bez konieczności przewożenia pacjenta urazowego specjalistycznymi środkami transportu sanitarnego. Centra posiadają sprzęt i aparaturę medyczną niezbędną do wykonywania przyłóżkowej i całodobowej endoskopii diagnostycznej i zabiegowej⁹.

W razie konieczności szpitalny oddział ratunkowy, centrum urazowe lub centrum urazowe dla dzieci zapewniają niezwłoczny transport sanitarny osobie w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego do najbliższego zakładu leczniczego podmiotu leczniczego udzielającego świadczeń opieki zdrowotnej w odpowiednim zakresie.

Zespoły ratownictwa medycznego to jednostki, które podejmują medyczne czynności ratunkowe w warunkach pozaszpitalnych (ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym, art. 3 pkt 10). Wyróżnia się dwa rodzaje zespołów (ustawa o Państwowym Ratownictwie Medycznym, 36):

- zespoły podstawowe, które tworzą co najmniej dwie osoby uprawnione do wykonywania medycznych czynności ratunkowych, w tym przynajmniej jedną osobą powinna być pielęgniarka systemu lub ratownik medyczny;
- zespoły specjalistyczne, które tworzą co najmniej trzy osoby uprawnione do wykonywania medycznych czynności ratunkowych, w tym lekarz systemu oraz pielęgniarka systemu lub ratownik medyczny.

Zespoły ratownictwa medycznego transportują osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego do najbliższego (ze względu na czas dotarcia) szpitalnego oddziału ratunkowego lub do szpitala, który wskazany zostanie przez dyspozytora medycznego¹⁰ lub wojewódzkiego koordynatora medycznego¹¹.

9 Szczegółowe wymagania organizacyjne centrów urazowych, w zakresie minimalnego wyposażenia diagnostycznego oraz technicznego, minimalnych zasobów kadrowych zespołu urazowego, a także kryteria kwalifikacji osoby w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego do leczenia w centrum urazowym oraz sposób postępowania z pacjentem urazowym, określają: rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 czerwca 2010 r. w sprawie centrum urazowego oraz rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 stycznia 2016 r. w sprawie centrum urazowego dla dzieci.

10 Szczegółowe zadania dyspozytora medycznego określa art. 27 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym.

11 Wojewódzki koordynator medyczny jest osobą sprawującą nadzór nad działalnością dyspozytorów medycznych. W tym zakresie koordynuje współpracę dyspozytorów, w szczególności w sytuacji, gdy zdarzenie wymaga użycia jednostek systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego spoza obszaru

Z systemem Państwowe Ratownictwo Medyczne współpracują:

- służby państwowe: Państwowa Straż Pożarna, Policja;
- organizacje pozarządowe: Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, inne stowarzyszenia i organizacje, które wykonują działania ratownicze w ramach swoich statutowych zadań (np. jednostki ochotniczej straży pożarnej, Polski Czerwony Krzyż).

Rejestr jednostek współpracujących z systemem prowadzi właściwy wojewoda. Organ ten odpowiedzialny jest za planowanie, organizowanie oraz koordynowanie działania systemu na obszarze województwa, jak również za sprawowanie nadzoru nad nim. W związku z powyższym, wojewoda opracowuje wojewódzki plan działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne¹².

Istotną rolę w komunikacji między osobami potrzebującymi pomocy a służbami ratowniczymi odgrywa System Powiadamiania Ratunkowego. System składa się z centrów powiadamiania ratunkowego (CPR), tworzących jednolity system do obsługi zgłoszeń alarmowych, kierowanych do numerów alarmowych 112, 997, 998 i 999, umożliwiające przekazanie zgłoszenia alarmowego w celu zaangażowania właściwych zasobów ratowniczych (ustawa o systemie powiadamiania ratunkowego, art. 3 ust. 2).

System współpracuje z Policją, Państwową Strażą Pożarną, dysponentami zespołów ratownictwa medycznego oraz innymi podmiotami, których numery są obsługiwane w ramach systemu, w celu podjęcia działań ratowniczych w związku z otrzymanym zgłoszeniem alarmowym, przy wykorzystaniu systemu teleinformatycznego i sieci teleinformatycznej na potrzeby obsługi numerów alarmowych. Przyjmowanie zgłoszeń alarmowych z centrów powiadamiania ratunkowego oraz powiadomień o zdarzeniach, dysponowanie zespołów ratownictwa medycznego, rejestrowanie zdarzeń medycznych, prezentację położenia geograficznego miejsca zdarzenia, pozycjonowanie zespołów ratownictwa medycznego oraz wsparcie realizacji zadań przez zespoły ratownictwa medycznego i wojewódzkiego koordynatora ratownictwa medycznego zapewnia System Wspomagania Dowodzenia Państwowego Ratownictwa Medycznego¹³.

działania jednego dysponenta jednostki. Ponadto, koordynator udziela dyspozytorom niezbędnych informacji oraz zapewnia im merytoryczne wsparcie. Wojewódzki koordynator medyczny pełni dyżur całonocowo oraz bierze udział w pracach wojewódzkiego zespołu zarządzania kryzysowego.

12 Szczegółowe wymagania dla wojewódzkiego planu działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne określone zostały w art. 21 ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym oraz rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 8 listopada 2018 r. w sprawie wojewódzkiego planu działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne.

13 Szczegółowe wymagania względem Systemu Wspomagania Dowodzenia Państwowego Ratownictwa Medycznego określone zostały w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie Systemu Wspomagania Dowodzenia Państwowego Ratownictwa Medycznego.

Krajowy System Wykrywania Skażeń i Alarmowania

Celem działania Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania jest zapewnienie współdziałania systemów realizujących zadania w zakresie wykrywania i monitorowania skażeń oraz alarmowania o skażeniach na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej poprzez osiągnięcie jednolitości informowania oraz wzajemnej interoperacyjności¹⁴. System jest uruchamiany w przypadku wprowadzenia stanu nadzwyczajnego, w celu zapobieżenia skutkom katastrofy naturalnej, awarii technicznej lub działań terrorystycznych, mogących spowodować wystąpienie skażeń chemicznych, biologicznych lub promieniotwórczych, a także w przypadku przeprowadzania treningów i ćwiczeń systemu (rozporządzenie w sprawie systemów wykrywania skażeń i powiadamiania o ich wystąpieniu oraz właściwości organów w tych sprawach, §3). Do jego szczegółowych zadań należy w szczególności (rozporządzenie w sprawie systemów wykrywania skażeń i powiadamiania o ich wystąpieniu oraz właściwości organów w tych sprawach, §7):

- monitorowanie skażeń, ich wykrywanie i rozpoznanie, umożliwiające natychmiastowe stwierdzenie wzrostu poziomu skażeń w oparciu o standardy i normy krajowe;
- ostrzeżenie i alarmowanie ludności lub Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej o skażeniach;
- opracowywanie ocen eksperckich stanu zagrożenia skażeniami i przygotowywanie zaleceń postępowania ochronnego;
- doradztwo specjalistyczne w zakresie metodyki ograniczania zasięgu oddziaływania i skutków skażeń;
- uruchamianie systemów wykrywania skażeń i alarmowania o skażeniach ludności lub Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej oraz uruchamianie działań interwencyjnych.

Ponadto, system zapewnia realizację zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej oraz zobowiązań wynikających z ratyfikowanych porozumień międzynarodowych w zakresie obserwacji, pomiarów, analiz prognozowania skażeń i powiadamiania o skażeniach na terytorium Polski. Jednocześnie Krajowy System Wykrywania Skażeń i Alarmowania jest źródłem informacji o skażeniach w ramach systemu zarządzania kryzysowego.

14 Interoperacyjność oraz jednolitość funkcjonowania systemu mają zapewnić stosowane przez wszystkie podmioty chodzące w jego skład takich samych metodyk i procedur obserwacji i pomiarów skażeń, jednolitych formatów meldunków i informacji o skażeniach, identycznych procedur przekazywania informacji i meldunków o skażeniach, a także identycznego schematu obiegu i wymiany informacji o skażeniach.

W skład Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania włączono (rozporządzenie *w sprawie systemów wykrywania skażeń i powiadamiania o ich wystąpieniu oraz właściwości organów w tych sprawach*, §4):

- 1) systemy wykrywania skażeń i alarmowania o skażeniach, w tym:
 - system wykrywania skażeń Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (nadzorowany przez Ministra Obrony Narodowej);
 - sieci i systemy nadzoru epidemiologicznego i kontroli chorób zakaźnych w kraju oraz krajowe punkty kontaktowe dla międzynarodowych systemów nadzoru nad zagrożeniami zdrowia lub życia dużych grup ludności (nadzorowane przez ministra właściwego ds. zdrowia);
 - system stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych i placówek prowadzących pomiary skażeń promieniotwórczych (koordynowany przez Prezesa Państwowej Agencji Atomistyki);
 - wojewódzkie systemy wykrywania i alarmowania¹⁵ oraz wojewódzkie systemy wczesnego ostrzegania o zagrożeniach¹⁶ – w części dotyczącej skażeń (nadzorowane przez wojewodów);
 - systemy nadzoru epizootycznego, fitosanitarnego, nadzoru nad bezpieczeństwem produktów pochodzenia zwierzęcego i paszami oraz nadzoru nad produktami rolno-spożywczymi (nadzorowane przez ministrów właściwych ds. rolnictwa i rynków rolnych oraz zdrowia);
- 1) organy i jednostki organizacyjne, które dokonują analizy skażeń i oceny sytuacji oraz opracowują, ogłaszają i wprowadzają działania interwencyjne, w tym:
 - organy i jednostki organizacyjne prowadzące działania interwencyjne w sytuacji wystąpienia skażeń (nadzorowane przez Ministra Obrony Narodowej, ministrów właściwych ds. wewnętrznych, zdrowia, środowiska, rolnictwa, wojewodów);
 - formacje obrony cywilnej wykonujące działania w zakresie monitoringu, wykrywania i rozpoznania skażeń oraz alarmowania o skażeniach (tworzone i nadzorowane przez ministrów, wojewodów, starostów, wójtów lub burmistrzów (prezydentów miast), pracodawców);
 - dyrektorzy urzędów morskich – w zakresie kompetencji związanych z bezpieczeństwem żeglugi morskiej, ochroną portów morskich i żeglugi morskiej (w tym związanych z wykonywaniem zadań obronnych oraz zadań o charakterze niemilitarnym, w szczególności zapobiegania

15 Działają na podstawie art. 16 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 26 kwietnia 2007 r. *o zarządzaniu kryzysowym*.

16 Działają na podstawie §3 pkt 6 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. *w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin*.

aktom terroru oraz likwidacji skutków zaistniałych zdarzeń), ochroną środowiska morskiego przed zanieczyszczeniem wskutek korzystania z morza oraz przez zatapianie odpadów i innych substancji w zakresie nieuregulowanym przepisami prawa geologicznego i górniczego, ratowania życia, prowadzenia prac podwodnych i wydobywania mienia z morza;

- inne organy i jednostki organizacyjne wykonujące obserwacje skażeń i ich pomiary i powiadamiające o skażeniach na terenie kraju, włączone do systemów wymienionych w pkt 1 – na podstawie umów i porozumień – zgodnie z ich zapisami.

Koordinację funkcjonowania Krajowego Systemu Wykrywania Skażeń i Alarmowania w zakresie jednolitości i interoperacyjności funkcjonowania systemów wchodzących w jego skład zapewnia Minister Obrony Narodowej we współpracy z ministrami właściwymi ds. wewnętrznych, zdrowia, administracji publicznej, rolnictwa, rynków rolnych, gospodarki morskiej, środowiska oraz gospodarki wodnej, jak również dyrektorem Rządowego Centrum Bezpieczeństwa. W tym celu Minister Obrony Narodowej opracowuje, aktualizuje oraz uruchamia w razie potrzeby plany i procedury współdziałania organów i jednostek organizacyjnych nadzorowanych przez wymienionych ministrów lub też im podlegających w celu realizacji zadań systemu. W sprawowaniu nadzoru nad systemem wspiera go centrum dyspozycyjne, którego funkcję pełni Centralny Ośrodek Analizy Skażeń Sił Zbrojnych.

Obrona cywilna

Częścią systemu bezpieczeństwa narodowego państwa, która ma na celu ochronę ludności, zakładów pracy i urzędów użyteczności publicznej, dóbr kultury, ratowanie i udzielanie pomocy poszkodowanym w czasie wojny oraz współdziałanie w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków jest obrona cywilna (ustawa o powszechnym obowiązku obrony *Rzeczypospolitej Polskiej*, art. 137). Obrona cywilna oznacza wypełnianie wszystkich lub niektórych zadań humanitarnych, mających na celu ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych i przewyższanie ich bezpośrednich następstw, jak też zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania (protokół dodatkowy I oraz II do konwencji genewskich). Do zadań obrony cywilnej należy: służba ostrzegawcza; ewakuacja; przygotowanie i organizowanie schronów; obsługa środków zaciemnienia; ratownictwo; służby medyczne, włączając w to pierwszą pomoc oraz opiekę religijną; walka z pożarami; wykrywanie i oznaczanie stref niebezpiecznych; odkażanie i inne podobne działania ochronne; dostarczanie doraźnych pomieszczeń i zaopatrzenia; doraźna pomoc dla przywrócenia i utrzymania porządku w strefach dotkniętych klęskami; doraźne

przywrócenie działania niezbędnych służb użyteczności publicznej; doraźne grzebanie zmarłych; pomoc w ratowaniu dóbr niezbędnych dla przetrwania; dodatkowe rodzaje działalności, niezbędne dla wypełnienia któregoś z wymienionych zadań, w tym planowanie i prace organizacyjne.

Struktura organizacyjna obrony cywilnej w Polsce, podobnie jak krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego, oparta jest o podział terytorialny państwa. Szefem obrony cywilnej w gminie jest wójt lub burmistrz (prezydent miasta). W powiecie funkcję tę pełni starosta, w województwie natomiast wojewoda. Centralnym organem administracji rządowej w sprawach obrony cywilnej jest Szef Obrony Cywilnej Kraju, którego powołuje Prezes Rady Ministrów na wniosek ministra właściwego ds. wewnętrznych. Tenże minister sprawuje również nadzór nad funkcjonowaniem obrony cywilnej (ustawa o działach administracji rządowej, art. 29 ust. 4).

Do szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju należy (ustawa o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, art. 17 ust. 4):

- przygotowywanie projektów założeń i zasad działania obrony cywilnej;
- ustalanie ogólnych zasad realizacji zadań obrony cywilnej;
- koordynowanie określonych przedsięwzięć i sprawowanie kontroli realizacji przez organy administracji rządowej i organy samorządu terytorialnego zadań obrony cywilnej;
- sprawowanie nadzoru nad odbywaniem zasadniczej służby w obronie cywilnej.

Terenowe organy obrony cywilnej (województwie, starostowie, wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast) odpowiedzialni są z kolei za kierowania oraz koordynowanie przygotowań i realizacji przedsięwzięć obrony cywilnej przez instytucje państwowe, przedsiębiorców i inne jednostki organizacyjne oraz organizacje społeczne działające na ich terenie¹⁷.

Podstawowymi jednostkami przeznaczonymi do wykonywania zadań obrony cywilnej są formacje obrony cywilnej. Składają się one z oddziałów obrony cywilnej, które przeznaczone są do wykonywania zadań ogólnych oraz zadań specjalnych, a także innych jednostek tych formacji. Formacje tworzone są przez ministrów (w drodze rozporządzenia) oraz wojewodów, starostów, wójtów, burmistrzów, prezydentów miast (w drodze zarządzenia). Wskazane organy, tworząc formacje, uwzględniają skalę występujących zagrożeń, rodzaj formacji, ich przeznaczenie, stan osobowy oraz organizację wewnętrzną. Warto podkreślić, że formacje obrony cywilnej mogą tworzyć także pracodawcy.

Na każdym obywatelu spoczywa obowiązek w zakresie obrony cywilnej. Polega on na odbywaniu służby w obronie cywilnej, edukacji dla bezpieczeństwa, szkolenia

17 Szczegółowe zadania szefów obrony cywilnej wszystkich szczebli określono w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin.

w zakresie powszechnej samoobrony ludności lub też na wykonywaniu innych zadań w zakresie obrony cywilnej (ustawa *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*, art. 139). Służbę w obronie cywilnej odbywa się we wspomnianych wcześniej formacjach obrony cywilnej lub też w innych jednostkach, które wskazane zostaną przez Radę Ministrów. Służba ta polega na odbywaniu w czasie pokoju zasadniczej służby, szkolenia lub ćwiczeń oraz na pełnieniu w czasie wojny czynnej służby. Osoby podlegające obowiązkowi służby w obronie cywilnej mogą być zobowiązane w ramach tej służby do wykonywania prac niezbędnych dla potrzeb obrony cywilnej oraz do udziału w zwalczaniu klęsk żywiołowych i zagrożeń środowiska oraz usuwaniu ich skutków¹⁸.

Obowiązek w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa spoczywa na uczniach szkół podstawowych oraz szkół ponadpodstawowych, w tym liceów ogólnokształcących, techników i szkół branżowych I stopnia (z wyjątkiem szkół dla dorosłych), w wymiarze jednej godziny tygodniowo¹⁹. Osoby posiadające obywatelstwo polskie, zdolne ze względu na stan zdrowia, podlegają natomiast obowiązkowi szkolenia ludności w zakresie powszechnej samoobrony. Szkolenie to ma na celu przygotowanie do samoobrony przed środkami masowego rażenia oraz innymi działaniami nieprzyjaciela²⁰.

Wybrane służby państwowe oraz Siły Zbrojne RP i ich rola w reagowaniu kryzysowym

Omówione powyżej systemy stanowią trzon reagowania w sytuacjach kryzysowych. Z systemami tymi współpracują, jednakże inne służby, które nie wchodzi w ich skład. Wśród nich szczególną uwagę zwrócić należy zwłaszcza na Policję, służby specjalne czy Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej.

Policja jest umundurowaną i uzbrojoną formacją służącą społeczeństwu i przeznaczoną do ochrony bezpieczeństwa ludzi oraz do utrzymywania bezpieczeństwa i porządku publicznego (ustawa *o Policji*, art. 1 ust. 1). Do zakresu jej działania należy m.in. ochrona życia i zdrowia ludzi oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającym te dobra, ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego, w tym zapewnienie spokoju w miejscach publicznych oraz w środkach publicznego

18 Szczegółowe zasady odbywania służby w obronie cywilnej określone zostały w dziale IV rozdziale 2 ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. *o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej*.

19 Zasady odbywania edukacji dla bezpieczeństwa określone zostały w rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2008 r. *w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa*.

20 Organizację, zasady i wymiar szkolenia ludności w zakresie powszechnej samoobrony określa rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. *w sprawie powszechnej samoobrony ludności*.

transportu i komunikacji publicznej, w ruchu drogowym i na wodach przeznaczonych do powszechnego korzystania czy inicjowanie i organizowanie działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym i współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi (ustawa o Policji, art. 1 ust. 2). Policja uczestniczy także w procesie zarządzania kryzysowego, realizowanym przez organy administracji publicznej, biorąc udział w pracach zespołów zarządzania kryzysowego wszystkich szczebli. Ponadto, Policja realizuje zadania w ramach zapobiegania sytuacjom kryzysowym, przygotowania do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych działań, reagowania w przypadku ich wystąpienia oraz usuwania ich skutków i odtwarzaniu infrastruktury.

W fazie zapobiegania jednostki Policji realizują przedsięwzięcia mające na celu redukcję lub eliminację prawdopodobieństwa wystąpienia sytuacji kryzysowej bądź łagodzenia jej skutków. W tym zakresie analizują sytuacje mogące powodować zagrożenia, biorą udział w opracowywaniu aktów prawnych ograniczających możliwość wystąpienia zagrożenia czy egzekwują przestrzeganie przepisów prawa. W fazie przygotowania działania Policji polegają na określeniu sposobów działania w przypadku wystąpienia sytuacji kryzysowej oraz na gromadzeniu i przygotowaniu odpowiednich zasobów, niezbędnych podczas prowadzenia działań ratowniczych. Po wystąpieniu zagrożenia, w fazie reagowania, realizowane są czynności mające na celu dostarczenie pomocy poszkodowanym oraz ograniczenie zniszczeń i strat. Podejmowanie czynności realizowane są w dwóch etapach. Etap I – czynności wstępne – polega na przyjęciu informacji o zdarzeniu, jej weryfikacji, powiadomieniu poszczególnych służb oraz postawieniu w stan gotowości zasobów odpowiednich ze względu na zaistniałą sytuację. Etap II – działania ratownicze – to alarmowanie i ostrzeganie ludności, czynności mające na celu utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego, bezpośrednie czynności ratownicze czy prowadzenie czynności dochodzeniowo-śledczych. W fazie odbudowy Policja prowadzi czynności zmierzające do przywrócenia stanu istniejącego przed wystąpieniem zagrożenia.

Szczególą rolę w procesie reagowania kryzysowego odgrywają służby specjalne, w tym zwłaszcza Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego. Jest to służba specjalna właściwa w sprawach ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego (Ustawa o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu, art. 1).

Do zakresu jej działania należy m.in. ochrona porządku konstytucyjnego Rzeczypospolitej Polskiej, kontrwywiad, zapewnienie bezpieczeństwa ekonomicznego, zapobieganie proliferacji broni masowego rażenia czy zapewnienie ciągłości funkcjonowania systemów teleinformatycznych o strategicznym znaczeniu. Szczególne kompetencje Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego związane są ze zwalczaniem terroryzmu.

Uwzględniając kompetencje służby w zakresie zarządzania kryzysowego, stwierdzić należy, że główne jej zadania skupiają się na trzech kategoriach zagrożeń: terrorystycznych, w cyberprzestrzeni oraz związanych z systemami telekomunikacyjnymi. W związku z tym Agencja podejmuje działania we wszystkich fazach zarządzania kryzysowego. W fazie zapobiegania jej działania skupiają się na rozpoznawaniu i wykrywaniu przestępstw, uzyskiwaniu, analizowaniu, przetwarzaniu i przekazywaniu właściwym organom informacji mogących mieć istotne znaczenie dla ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i jego porządku konstytucyjnego, informowanie społeczeństwa o aktualnych zagrożeniach terrorystycznych czy realizowanie zadań krajowego punktu kontaktowego. W fazie przygotowania omawiana służba specjalna opracowuje procedury reagowania w przypadku uzyskania informacji o zagrożeniu terrorystycznym, przeprowadza ćwiczenia czy wypracowuje systemy i metody rozpoznawania i monitorowania potencjalnych zagrożeń terrorystycznych. W fazie reagowania ściga przestępców, wykonuje czynności analityczno-informacyjne oraz wspomaga działania służb i instytucji uczestniczących w ochronie antyterrorystycznej. W fazie odbudowy natomiast – nowelizuje procedury reagowania oraz podejmuje wspólne inicjatywy zwiększające skuteczność wykrywania zagrożeń terrorystycznych.

Szef Agencji jako centralny organ administracji rządowej podległy Prezesowi Rady Ministrów (ustawa o działach administracji rządowej, art. 33a ust. 1), odpowiedzialny jest za zapobieganie zdarzeniom o charakterze terrorystycznym (ustawa o działaniach antyterrorystycznych, art. 3 ust. 1). W związku z powyższym, wszystkie organy zarządzania kryzysowego zobowiązane są do współdziałania z tym organem w zakresie zapobiegania, przeciwdziałania i usuwania skutków zdarzeń o charakterze terrorystycznym. Ponadto, wszystkie organy administracji publicznej, właściciele i posiadacze obiektów, instalacji, urządzeń infrastruktury administracji publicznej lub infrastruktury krytycznej, służbami i instytucjami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i zarządzania kryzysowego są zobligowane do niezwłocznego przekazywania Szefowi Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego informacji dotyczących zagrożeń o charakterze terrorystycznym da infrastruktury administracji publicznej lub infrastruktury krytycznej, w tym zagrożeń dla funkcjonowania systemów i sieci energetycznych, wodno-kanalizacyjnych, ciepłowniczych oraz teleinformatycznych istotnych z punktu widzenia bezpieczeństwa państwa (ustawa o działaniach antyterrorystycznych, art. 4 ust. 2). Szef Agencji odpowiada bowiem za przygotowanie i aktualizację Raportu o zagrożeniach bezpieczeństwa narodowego w części dotyczącej zagrożeń o charakterze terrorystycznym, które mogą doprowadzić do sytuacji kryzysowej.

W realizacji zadań z zakresu zarządzania kryzysowego Szefa Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego wspiera stały zespół zarządzania kryzysowego. Ponadto, w Agencji funkcjonuje centrum zarządzania kryzysowego²¹.

Istotnym, niekwestionowanym elementem systemu zarządzania kryzysowego są Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej, często stanowiąc główny filar koncepcji rozwiązywania powstałej sytuacji kryzysowej. Dzieje się tak w sytuacji, gdy siły cywilne są niewystarczające lub też wówczas, gdy władze cywilne i społeczeństwo nie dysponują specjalistycznym sprzętem i zasobami, które są konieczne ze względu na zaistniałe zagrożenie.

Wskazać można kilka cech, które sprawiają, że wojsko spełnia istotną rolę w niesieniu pomocy władzom cywilnym i społeczeństwu w przypadku sytuacji kryzysowych. Wśród nich wymienić można:

- wielką przydatność organizacji wojskowej – zapewniającą dyspozycyjność, zdyscyplinowanie czy mobilność;
- wciąż wzrastającą skalę zagrożeń niemilitarnych, których skutki mogą być równie groźne, co skutki wojny;
- niewydolność (organizacyjną i wykonawczą) w sytuacjach szczególnych zagrożeń stałych służb cywilnych oraz ich niedostateczne przygotowanie do sprostania nagłemu wzrostowi potrzeb ratowniczych, ochronnych, logistycznych, inżynierskich i innych w natychmiastowym trybie;
- zacieranie się tradycyjnych granic między zagrożeniami militarnymi i niemilitarnymi.

W sytuacjach kryzysowych siły zbrojne realizują szereg zadań, w tym (ustawa o zarządzaniu kryzysowym, art. 25 ust. 3): współuczestniczą w monitorowaniu zagrożeń; wykonują zadania związane z oceną skutków zjawisk zaistniałych na obszarze występowania zagrożeń; wykonują zadania poszukiwawczo-ratownicze; ewakuują poszkodowaną ludność i mienie; wykonują zadania mające na celu przygotowanie warunków do czasowego przebywania ewakuowanej ludności w wyznaczonych miejscach; współuczestniczą w ochronie mienia pozostawionego na obszarze występowania zagrożeń; izolują obszar występowania zagrożeń lub miejsca prowadzenia akcji ratowniczej; wykonują prace zabezpieczające, ratownicze i ewakuacyjne przy zagrożonych obiektach budowlanych i zabytkach; prowadzą prace wymagające użycia specjalistycznego sprzętu technicznego lub materiałów wybuchowych; usuwają materiały niebezpieczne i je unieszkodliwiają; likwidują skażenia chemiczne oraz skażenia i zakażenia biologiczne; usuwają skażenia promieniotwórcze; wykonują zadania związane z naprawą i odbudową infrastruktury technicznej; współuczestniczą w zapewnieniu przejezdności

21 Obowiązek utworzenia centrum wynika z rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania.

szlaków komunikacyjnych; udzielają pomocy medycznej i wykonują zadania sanitarnohigieniczne i przeciwepidemiczne.

Aby jednak możliwe było, muszą zostać spełnione łącznie trzy podstawowe warunki. W pierwszej kolejności powinna zaistnieć sytuacja, gdy siły i środki, którymi dysponują władze cywilne i społeczeństwo okazały się niewystarczające lub gdy władze cywilne i społeczeństwo nie dysponują specjalistycznym sprzętem i/lub zasobami ludzkimi. Po drugie, konieczny jest wniosek ze strony władz cywilnych. W sytuacjach kryzysowych z wnioskiem o użycie Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej do udzielenia wsparcia zwraca się do Ministra Obrony Narodowej wojewoda (ustawa o zarządzaniu kryzysowym, art. 25 ust. 1). Podobnie sytuacja kształtuje się po wprowadzeniu stanu klęski żywiołowej (ustawa o stanie klęski żywiołowej, art. 18; rozporządzenie w sprawie szczególnych zasad użycia oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom klęski żywiołowej lub ich usuwaniu). W stanie wyjątkowym o udzielenie wsparcia przez wojsko zwraca się do Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Prezes Rady Ministrów (ustawa o stanie wyjątkowym, art. 11). Ten sam tryb obowiązuje w przypadku udzielenia wsparcia Policji przez Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej w razie zagrożenia bezpieczeństwa publicznego lub zakłócenia porządku publicznego (ustawa o Policji, art. 18). Trzeci warunek użycia wojska w niemilitarnych sytuacjach kryzysowych dotyczy faktu, że realizacja przez siły zbrojne zadań z zakresu reagowania kryzysowego nie może uniemożliwić wykonywania ich konstytucyjnych zadań.

Potencjał społeczny

Szczególne miejsce w procesie reagowania na sytuacje kryzysowe zajmują grupy dyspozycyjne o charakterze wolontariackim. W przypadku tychże grup zauważyć można swoistą specjalizację. Wynika ona przede wszystkim z terenu, na którym operują, sprzętu, którym dysponują, jak również posiadanej wiedzy, wyszkolenia oraz doświadczenia. Na szczególną uwagę w tym zakresie zasługują takie organizacje, jak: ochotnicza straż pożarna, Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe czy Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Związek Harcerstwa Polskiego czy Polski Czerwony Krzyż. Potencjał tychże organizacji zaprezentowany został w tabeli 2.

Tabela 2. Potencjał wybranych organizacji społecznych

Organizacja społeczna	Specjalność	Zasięg działania	Potencjał ilościowy
Ochotnicze straże pożarne	<ul style="list-style-type: none"> - gaszenie pożarów - ratownictwo techniczne - ewakuacja - działania ratownicze na obszarach wodnych - udzielanie pomocy poszkodowanym - usuwanie skutków sytuacji kryzysowych 	ogólnokrajowy	<ul style="list-style-type: none"> - ok. 700 tys. osób - 4439 jednostek w KSR-G - ok. 12 tys. jednostek poza KSR-G
Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	<ul style="list-style-type: none"> - ratownictwo górskie - zapobieganie wypadkom w górach - ochrona środowiska górskiego 	Ogólnokrajowy, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów górskich	<ul style="list-style-type: none"> - 102 ratowników etatowych - 1345 ratowników ochotników - 204 kandydatów na ratowników - 7 grup regionalnych
Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	<ul style="list-style-type: none"> - ratownictwo górskie i narciarskie - pomoc ofiarom katastrof i klęsk żywiołowych - ochrona środowiska górskiego - działalność oświatowa 	Ogólnokrajowy, ze szczególnym uwzględnieniem obszary Tatr	- 288 członków, w tym 39 ratowników zawodowych
Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	<ul style="list-style-type: none"> - ratownictwo wodne 	ogólnokrajowy	- ok. 76 tys. członków, w tym ok. 63 tys. ratowników wodnych
Mazurska Służba Ratownicza	<ul style="list-style-type: none"> - ratownictwo wodne 	Wielkie Jeziora Mazurskie na terenie województwa warmińsko-mazurskiego	- ok. 190 członków, w tym ok. 160 z uprawnieniami ratowniczymi
Związek Harcerstwa Polskiego	<ul style="list-style-type: none"> - działalność wychowawcza, edukacyjna i oświatowa - pomoc społeczna, działalność charytatywna - działalność na rzecz promocji i ochrony zdrowia - działalność na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego - działalność na rzecz obronności i działalności SZ RP - ratownictwo i ochrona ludności 	ogólnokrajowy	- 104 807 członków

Organizacja społeczna	Specjalność	Zasięg działania	Potencjał ilościowy
Polski Czerwony Krzyż	<ul style="list-style-type: none"> - udzielanie pierwszej pomocy - promocja honorowego krwiodawstwa - opieka i pomoc socjalna - promocja zdrowia - ratownictwo w czasie nagłych wypadków, klęsk żywiołowych i katastrof 	ogólnokrajowy	b.d.

Źródło: Opracowanie własne

Organizacje społeczne, ze względu na zróżnicowany charakter działalności, mogą angażować się w reagowanie kryzysowe na różnorodne zagrożenia. Grupy dyspozycyjne o charakterze wolontariackim stanowić będą wsparcie dla działań podejmowanych przez grupy dyspozycyjne o charakterze paramilitarnym oraz militarnym, przy czym zaznaczyć należy, że w tym zakresie wykorzystać można nie tylko potencjał społecznych organizacji ratowniczych, ale także i innych organizacji pozarządowych, pozyskując w ten sposób zasoby ludzkie, a czasem także specjalistyczny sprzęt. Użycie możliwości, jakim dysponują organizacje pozarządowe zwiększa ilość zaangażowanych sił i środków w reagowaniu na konkretne sytuacje kryzysowe, dlatego też potencjał, jakim dysponują, powinien być uwzględniany w planach zarządzania kryzysowego na wszystkich poziomach ich opracowywania.

Podsumowanie

Podstawowym zadaniem ochronnym Systemu Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej są działania związane z ratowaniem życia, zdrowia, mienia i środowiska przed klęskami żywiołowymi lub spowodowanymi działalnością człowieka oraz innymi miejscowymi zagrożeniami. Realizacji tego zadania sprzyja posiadanie potencjału reagowania na pojawiające się sytuacje kryzysowe o zróżnicowanym charakterze, zasięgu i skali. Zaprezentowane powyżej systemy oraz podmioty stanowią trzon działania państwa dla reagowania na niebezpieczeństwa. Wskazane podmioty nie wyczerpują jednak katalogu środków, którymi dysponuje System Bezpieczeństwa Narodowego do działania na wypadek wystąpienia sytuacji kryzysowych. Podkreślić należy jednak, że konieczne jest w tym zakresie optymalne wykorzystanie posiadanego potencjału. Dlatego też niezbędne jest ciągłe doskonalenie funkcjonujących mechanizmów reagowania na zagrożenia, jak również zwiększanie interoperacyjności wszystkich zasobów systemu.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (DzU z 2021 r., poz. 372 z późn. zm.).
- [2] Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (DzU z 2021 r., poz. 1882).
- [3] Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej (DzU z 2021 r., poz. 869).
- [4] Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o Państwowej Straży Pożarnej (DzU z 2021 r., poz. 1940).
- [5] Ustawa z dnia 4 września 1997 r. o działach administracji rządowej (DzU z 2021 r., poz. 1893).
- [6] Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiolowej (DzU z 2017 r., poz. 1897).
- [7] Ustawa z dnia 24 maja 2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (DzU z 2020 r., poz. 27).
- [8] Ustawa z dnia 21 czerwca 2002 r. o stanie wyjątkowym (DzU z 2017 r., poz. 1928).
- [9] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 lutego 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad udziału oddziałów i pododdziałów Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w zapobieganiu skutkom kłęski żywiolowej lub ich usuwaniu (DzU z 2003 Nr 41, poz. 347).
- [10] Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (DzU z 2021 r., poz. 2053).
- [11] Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym (DzU z 2020 r., poz. 1856).
- [12] Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (DzU z 2021 r., poz. 711 z późn. zm.).
- [13] Ustawa z dnia 22 listopada 2013 r. o systemie powiadamiania ratunkowego (DzU z 2021 r., poz. 268).
- [14] Ustawa z dnia 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych (DzU z 2019 r., poz. 796 z późn. zm.).
- [15] Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół I) oraz dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych (Protokół II), sporządzone w Genewie dnia 8 czerwca 1977 r. (DzU z 1992 r. Nr 41, poz. 175).
- [16] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 września 1993 r. w sprawie powszechnej samoobrony ludności (DzU z 1993 r. Nr 91, poz. 421).
- [17] Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 25 czerwca 2002 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Szefa Obrony Cywilnej Kraju, szefów obrony cywilnej województw, powiatów i gmin (DzU z 2002 r. Nr 96, poz. 850).
- [18] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 grudnia 2009 r. w sprawie określenia organów administracji rządowej, które utworzą centra zarządzania kryzysowego, oraz sposobu ich funkcjonowania (DzU z 2009 r. Nr 226, poz. 1810 z późn. zm.).
- [19] Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 stycznia 2013 r. w sprawie systemów wykrywania skażeń i powiadamiania o ich wystąpieniu oraz właściwości organów w tych sprawach (DzU z 2013 r., poz. 96).
- [20] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 28 sierpnia 2008 r. w sprawie sposobu realizacji edukacji dla bezpieczeństwa (DzU z 2008 r. Nr 139, poz. 1131 z późn. zm.).
- [21] Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 sierpnia 1992 r. w sprawie zasad i trybu wykonywania zadań przez Wojskową Ochronę Przeciwpożarową (DzU z 1992 r. Nr 66, poz. 334 z późn. zm.).
- [22] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 31 lipca 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad kierowania i współdziałania jednostek ochrony przeciwpożarowej biorących udział w działaniu ratowniczym (DzU z 2013 r., poz. 709).

- [23] Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 17 września 2021 r. w sprawie szczegółowej organizacji krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (DzU z 2021 r., poz. 1737).
- [24] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 18 czerwca 2010 r. w sprawie centrum urazowego (DzU z 2010 r. Nr 118, poz. 803).
- [25] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 25 stycznia 2016 r. w sprawie centrum urazowego dla dzieci (DzU z 2020 r., poz. 1948).
- [26] Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 8 listopada 2018 r. w sprawie wojewódzkiego planu działania systemu Państwowe Ratownictwo Medyczne (DzU z 2018 r., poz. 2154).
- [27] Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 27 czerwca 2019 r. w sprawie szpitalnego oddziału ratunkowego (DzU z 2021 r., poz. 2048).
- [28] Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 3 lipca 2019 r. w sprawie Systemu Wspomagania Dowodzenia Państwowego Ratownictwa Medycznego (DzU z 2019 r., poz. 1310).
- [29] <https://www.gov.pl/web/kgpsp/organizacja-ksrg> [dostęp: 20.05.2021].